

ERK

Nr. 3

- E. Salurand:* Rahvaalgatusest, riigipea valimisest ja põhiseaduse muutmisest.
- V. Varamaa:* Rahvaesindus tulevases põhiseaduses.
- M. Kuldkepp:* Baltoskandia kultuuriline koostöö.
- J. Kents:* Kodumaistest ekskursioonidest.
- A. Määr:* Uus kalapüügiseaduse eelnõu.
- P. Turvaste:* Kasvatuspäevast.
Kiri toimetusele.

1937

ETK TARBIAJATE TEENISTUSES ÕNNELIKKU TÖÜD 20 A.

Eesti ühiskaubanduslik liikumine saab käesoleval aastal 35-aastaseks. Varsti pärast esimeste tarvitajate- ja majandusühingute asutamist asuti ettevalmistustööd tegema ka suursisseostu keskuse loomiseks. Alles 1917. a. 24. aprillil saadi tulla kokku keskühisuse esimesele peakoosolekule. Loodud pärast korduvaid varem ebaõnnestunud katseid revolutsioonile järgnenud vabadusekoidikul, vintsutatud segaseil sõja-aastail ja karastatud raskeil kriisiaastail, ETK on nüüd saanud täisealiseks. *ETK on kujunenud Eesti suurimaks majanduslikuks ettevõtteks ja mõjuvaks teguriks meie majanduses.* ETK kaubanduslik ja tööstuslik tegevus on suurenenud aasta-aastalt. Rekordiliste tulemusteni on jõutud juubelilaastal. Nii tõusis 1936. a. läbimüük 24,4 miljoni kroonile.

Kaupade sisseostu ja ekspordi paremaks korraldamiseks on loodud tihedad otsesed äriühendused kodu- ja välismaa tehaste, kaubandusettevõtete ja teiste maade ühiskaubanduse keskustega.

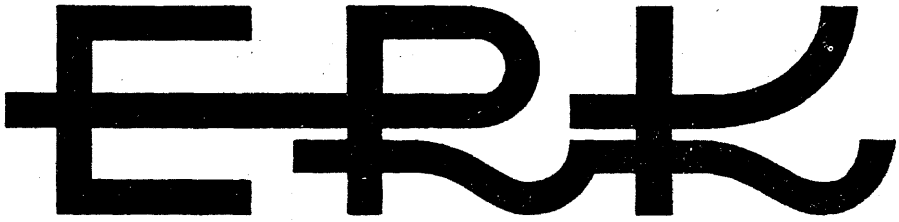
Vastavalt meie majanduslikule struktuurile ETK seisab oma müügi- ja ostuaparaadiga peamiselt meie põllumajanduse teenistuses, rahuldades mõnel alal kuni 80% kogu meie turunõudeist. Sellega ETK on teeninud laialdase põllumeestepere usalduse ja rahulolemise.

Tarvitajaskonna huvide mõjuvaks kaitseks — kaupade kvaliteedi ja hinna reguleerimiseks, ETK-l on tulnud asuda mitmesuguste tarbeainete tootmisele. ETK tehaste toodang on suurenenud järjekindlalt ja 1936. a. tõusis see 5 miljonile kroonile, mis moodustab üldlääbimüügist ümmarguselt 20%. Praegu töötavad ETK-l järgmised tööstuslikud käitised: jahuveski, kohvitehas, kalakonservitehas, maitseainetetööstus, veinitehas, aedvilja-konservitööstus, tubakatehas, paberossikestatehas, koolitarvete- ja karbitehas, metallitehas, keemiatehas ja puukool.

Nii võime saavutatud tulemusi pidada meie rahva ühiseks tööviljaks, mis on mõjuvalt aidanud kaasa rahvusliku kapitali kasvuks ja kõigi üldiseks hüvanguks.

Praegu on koondunud ETK ümber 183 tarvitajate- ja majandusühingut ja 10 muud ühingut. Kaubanduslikult tegutsevail ühinguil on 470 ühiskauplust ja üle 40.000 liikme. Enamus ühinguid asub maal, kusjuures ka liikmeskonna enamuse moodustavad põllumehed.

ETK juhatuse koosseisu kuuluvad praegu hrad J. Pitka, J. Põdra ja A. Reintamm. Nõukokku kuuluvad hrad J. Jakobson, M. Kommel, R. Lallo, A. Lepik, R. Paabo, J. Rüttnann, H. Suukmann, M. Truusööt, H. Vooru, K. Ruus, A. Saar ja B. Melts.

ÜLD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI
EESTI RAHVUSLASTE KLUBIDE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 3 (45)

3. MAIL 1937

V AASTAKAIK

Rahvaalgatusest, riigipea valimisest ja põhiseaduse muutmisest.

E. SALURAND.

1. Rahvaalgatuse küsimus.

Uue põhiseaduse väljatöötamisel on Rahvuskogul rahvaotsuse põhjal juhtnööriks, et „*Eesti jääb rahvavalitsuslikul alusel valitsetavaks Vabariigiks, kus kõrgeim võim on rahva käes.*“ Sellest juhtnöörist tuleb tuletda need põhiseaduse normid, mis määravad, kuidas rahvas teostab oma kõrgeimat võimu.

Rahvuskogus arutusel oleva eelnõu järgi teostab rahvas riigi võimu: 1) Vabariigi Presidendi valimisega, 2) Rahvuskogu valimisega ja 3) rahvahääletuse korras, põhiseaduse ja rahvahääletuse seaduse alusel. Seejuures võivad eelnõu §§ 91 ja 140 põhjal kas harilikku seadusandlust või põhiseaduse muutmist puutuvad küsimused rahvahääletusele tulla üksnes Vabariigi Presidendi algatusel. Peale selle võib eelnõu § 92 põhjal Vabariigi President, kui ta riigi huvides tähtsas küsimuses peab tarvilikuks teada saada rahva seisukohti, esitada küsimuse rahvale otsustamiseks rahvahääletuse teel. Sel puhul tehtav rahva otsus on riigiorganeile siduv ja nad peavad asuma viivitamatult sellest otsusest järelduvate korralduste tegemisele.

Nagu neist normidest nähtub, teostab rahvas eelnõu järgi oma kõrgeimat võimu otseselt vaid riigipea ja rahvaesinduse valimisega, kuna rahvahääletused võivad toimuda üksnes riigipea äranägemisel ja ainult neis küsimustes, milledes riigipea tahab teada rahva seisukohta. Rahva kõrgeima võimu õiguse niisugune käsitlemine erineb endisest põhiseadusest oluliselt selle poolest, et *rahvaalgatuse võimalus on põhiseadusest välja jäetud.* Seda põhjendatakse väitega, et põhiseadusesse võetud isikuvalimise ja enamusvalimise põhimõtte teostamine ja rahvaesinduse laialisaatmise ning uute valimiste igaaegse teostamise võimalus loob juba

lähedase ühenduse rahvaga, mispärast ei olevat mingit tarvidust rahvaalgatuse järele. Küll aga võivat rahvaalgatuse õigus vahest kergesti saada ohtlikuks, kuna seda võidakse mitte tõsiste isamaalaste poolt kurjasti tarvitada. Eriti aga võivat rahvaalgatus saatuslikke tagajärgi anda riigi sisemiste raskuste ajajärgul.

Need väited nõuavad nende ridade kirjutaja arusaamisel korrigeermist. Seda tuleb teha lähtekohast, et rahva õiguste määramise aluseks saab meil olla üksnes alul toodud rahvaotsuse juhtnõör: Eesti jääb rahva valitsuslikul alusel valitsetavaks vabariigiks, kus kõrgeim võim on rahva käes. Seda määrust tuleb meil tõlgendada nõnda, et selle alusel loodavad normid tegelikult selle põhimääruse sisu ei kaotaks. Rahvuskogus arutusel olevat eelnõu analüüsid selgub aga, et rahvas kui põhiseaduslik organ saab tegevusse astuda ainult riigipea soovi korral. Seega on *tegelikult* kõrgeimaks võimuks riigis mitte rahvas, vaid riigipea ja rahva kõrgeima võimu õiguse teostamine piirdub sisuliselt ainult riigipea valimise võimalusega ning rahvaesinduse valimisega.

Rahvale kui kõrgeimale võimule niisuguste piiride panemine ei ole meie arusaamisel õigustatud. Rahvaotsuse määrustest ei järgne, et see otsus tahaks rahvalt tema seniseid õigusi ära võtta, küll aga suurendatakse rahva osavõttu riigivõimu teostamisest rahvaesinduse teise koja juurdeloomisega. Seepärast ei saa meie piirata rahva õigusi ainult tema esindajate valimisega, vaid peame määrusest, et „kõrgeim võim on rahva käes“ tegema järeldused, nagu seda nõuab selle lause sisu ja mõte. Sisuliselt aga järeldame sellest määrusest kolm rahva põhiseaduslikku õigust: 1) rahvas on riigi põhiseadusliku võimu teostaja, s.o. riigi põhiseaduse andja või selle muutmise määraja, 2) rahvas on riigi organite määraja riigipea ja rahvaesinduse valimise kaudu ja 3) *rahval on õigus tema poolt valitud organite tegevust kontrollida*. Kui rahval oma organite kontrollimise õigust ei ole, siis ei ole „kõrgeim võim“ enam tema käes.

Viimati tähendatud riigiorganite kontrollimise õigust kõnesoleva eelnõu järgi aga rahval ei ole. Niisuguseks kontrollijaks on eelnõu järgi rohkem küll riigipea. Kui aga tekib vajadus riigipea enda tegevust kontrollida, kuidas siis toimida?

Väide, et isikuvalimisega ja enamusvalimisega ning igaaegsete uute valimiste määramise võimalusega riigipea poolt ei ole enam vajadust rahvaalgatuseks, ei pea paika. Kõigepealt on küsitav, kas enamusvalimist kui valimisviisi on otstarbekohane põhiseaduses fikseerida, ja teiseks on just enamusvalimise puhul täiesti võimalik vastuolu tekkimine rahvaesinduse enamuse ja rahva tõelise enamuse vahel. Sel puhul kontrollijaks jätta ainult riigipea oleks ühekülgne, pealegi kus eelnõu järgi riigipea kandidaadi määrajaks on õieti rahvaesinduse enamuserakond (sellest edaspidi). Nii võib tekkida võimude omapärane „nöiaring“, kus enamuserakonna poolt (kes aga võib rahva vähemust kajastada) soovitud riigipea kontrollib rahvaesindust, kelle koosseisu ta saab mõjutada, määrates temale soovitud ajal uued valimised. Rahvas aga on pandud õieti pealtvaataja ossa, kuna ta saab otsustada vaid küsimusi, mis riigipea talle otsustada annab.

Niisuguse korra juures ei ole allakirjutanu arusaamisel küll õieti normidesse pandud rahvaotsuse määrus, et „kõrgeim võim on rahva käes.“

Edasi mõni sõna väitest, et rahvaalgatus võib kujuneda riigielule ohtlikuks ja anda, võib-olla, isegi saatuslikke tagajärgi. Seega tahetakse

vist öelda, et rahvas ei ole küllaldaselt küps õigete poliitiliste otsuste tegemiseks, võib teha ka ekslikke otsuseid. Kuid kas ka paremad poliitikud pole teinud eksisamme? Küsimus on selles, kas meie edaspidi usaldame ainult üht isikut — riigipead — ja eeldame, et kõik tema otsused on õiged, või usaldame siiski rahvast kui tervikut? Allakirjutanu arusaamisel ei saa meie kõike oma usku ja lootust panna ainult ühele isikule ja ühele organile ning alahinnata rahvast kui tervikut. Meie eesmärgiks on ju *rahva-valitsuslik Eesti, kus iga kodanik on teadlik oma riiklikest ülesandest*. Kodanike niisugusele poliitilisele küpsusele kasvatamine on Eesti kodu ja kooli, eriti aga Eesti poliitiliste juhtide tähtsamaks ülesandeks.

Rahvaalgatuse instituudi vastu tuuakse ette, et seda pole tüüpilistes parlamentaarsetes riikides. Kuid luues *oma* põhiseadust ei kopeeri ju meie teiste põhiseadusi, vaid *loome omale põhiseaduse, mis vastab eesti rahva iseloomule ja tõekspidamistele*. Meie rahva iseloom ja tõekspidamised nõuavad aga rahva kaasaraäkimise õigust riigielus. Seda kindlustas rahvale senine põhiseadus, ja ei ole andmeid, et rahvas sooviks loobuda oma senistest põhiseaduslikest õigustest.

Arvestades meie geopoliitilist asendit, on meie riigi saatuse kujunemisel määrav tähtsus rahva ühtehoiutundel. Selle tunde tugevdamiseks on tarvis, et rahvas end tunneb riigi kandjana, ühtlasi ka riigi saatuse kujunemise eest vastutajana. Seepärast ei ole rahva õiguste piiramine küll kuidagi põhjendatud.

Teatud kindluse mõttes on aga vastupidi küll väga tarvilik, et rahvale oleks kindlustatud oma organite kontrollimise õigus. Meie riigielu on kord juba sattunud ummikusse riigi organite mitteotstarbekohase ja rahva seisukohalt vastuvõtmatu tegevusviisi pärast. Seda ummikut saime lahendada, kuigi puudulikult, ainult rahvaalgatuse korras astunud samumude tulemusel. Mis on kindlustuseks, et meil ka tulevikus ei tuleks olukordi, mis nõuavad rahva vaheleastumist? Enamusvalimise juures ei ole võimatu, et riigis omab ainumääravat seisukohta nii rahvaesinduses kui ka riigipea kandidaadi määramisel *enamuserakond* (kes aga rahva hulgas ei tarvitse sugugi olla enamuses), ja kui see peaks hakkama ajama *ühelkõlgsel* poliitikat, siis on rahvaalgatuse kui kontrolliva teguri olemasolu hädatarvilik. Muidu tekib uus ummik.

Neil kaalutlustel ei saa nõustuda rahvaalgatuse põhiseadusest kustutamiselega, vaid tuleb asuda seisukohale, et *rahvaalgatus tuleb jätta põhiseadusesse*.

Et aga rahvaalgatus ei kujuneks väikeste ringkondade katsetamiseks, tuleb tõsta rahvaalgatamiseks õigustatud kodanikearvu näit. 40.000 hääleõigusliku kodanikuni.

2. Riigipea valimine ja nimetus.

Riigipea, eelnõus nimetatud Vabariigi Presidendiks, omab eelnõu järgi suurt võimuküllust. Sellega ühenduses on oluline, kuidas toimub riigipea valimine.

Eelnõu § 40 näeb Vabariigi Presidendi valimiseks järgmise korra:

Vabariigi Presidendi valib rahvas üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel kuueks aastaks. Vabariigi Presidendiks võib valida iga hääleõigusliku kodaniku, kes on vähemalt 45 aastat vana ja kes on üles seatud kandidaadiks.

Kandidaate Vabariigi Presidendi kohale seavad üles: 1) ühe kandidaadi Maapäev (I koda), 2) ühe kandidaadi Riigikoda (II koda) ja 3) ühe kandidaadi omavalitsuste esinduskogude poolt valitud esindajaist koosnev kogu, kes koosneb 80 maa- ja 40 linnaomavalitsuste esinduskogude poolt valitud esindajast.

Kandidaati ülesseadev organ võib loobuda tema poolt ülesseatud kandidaadist, kui ta pärast kandidaadi ülesseadmist otsustab ühineda mõne teise organi poolt ülesseatud kandidaadiga. Kui hääletamiseks on üles seatud ainult üks kandidaat, jääb hääletamine ära ning ülesseatud kandidaat loetakse Vabariigi Presidendiks valituks.

Niisugune riigipea valimise kord vajab analüüsimist, et selgitada sellest tekkivaid tagajärgi. Selle kava üheks väga tõenäoseks järelduseks on, et riigipea kandidaate ülesseadvad organid ühinevad ühele kandidaadile ja riigipea seega ilma valimisteta osutub valituks. Sellele järgneb teine tõenäosus, et kas organite kokkuleppe korras või ka võimalikude valimiste puhul valituks osutub I koja, õigemini I koja enamuserakonna kandidaat.

Neile võimalikele järeldustele jõuame kaalutlustel, et kolmas kandidaati ülesseadev organ — omavalitsuste esindajatekogu — riigipea kandidaadi suhtes tõenäoliselt ühineb I koja kandidaadiga. Sest üks ole I koja enamuserakond loomulikult enamuses ka omavalitsuste esinduskogudes, kellede esindajaist koosnev valijameestekogu on seega õieti I koja teiseks väljaandeks. Niisuguse riigipea kandidaati ülesseadva organi loomisega on seega tegelikult I koja kandidaadile riigipeaks valimiseks antud lisakindlustus.

I koja ja omavalitsuste esindajate ühisele kandidaadile võib võistluseks jääda ainult II koja kandidaat. Kuid kas on sellel väljavaateid läbimiseks? Küll väga vähe. Sest II koda ei kujuta endast võitlusorganisatsiooni, küll on seda aga I koja kandidaati toetav enamuserakond, kes moodustab organiseeritud ja distsiplineeritud jõu nii üleriiklikult kui ka omavalitsuste järgi. Et selle jõu vastu II koda suudaks oma kandidaadi läbi viia, on seega vähe usutatav.

Selle kõrval on aga ka II koja suhtes väga tõenäoline, et seegi ühineb I koja kandidaadiga, kui arvesse võtta, et I koja enamusel on ka II kojas oma pooldajaskond, ja et osa II koja liikmeid on nimetatud riigipea poolt. Seega jääb suur tõenäosus selleks, et riigipea loetakse valituks valimisteta.

Mis aga tähendab valimiste niisugune käik. Tähendab seda, et *riigipea tegelikult määratakse enamuserakonna poolt*, kas kokkuleppe korras ilma valimisteta või valimiste kaudu.

See tulemus sunnib mõtlema ja kahtlema eelnõus ettenähtud korra otstarbekohasuses. Seda eriti seepärast, et enamusvalimise teel moodustunud enamuserakond ei tarvitse õieti kajastada rahva enamuse tõekspidamisi. Rahvaesinduse ja seega enamuserakonna põhiseaduslikuks kontrollijaks ja pidurdajaks on riigipea. Kui nüüd aga riigipea ja rahvaesinduse enamuse taga seisab ühine organiseeritud jõud enamuserakonna näol, kas on meil siis kontrollija ja kontrollitava vahel loomuliku vahekorraga tegemist? Küll mitte. Sest sellega võib tekkida olukord, kus eelnõus ettenähtud suurevõimeline riigipea koos enamuserakonnaga loovad võimu käsitamisel endile niisuguse kindla püsivuse, mida riigis enam ühelgi jõul võimalik ei ole vaheleastuvalt kontrollida, kuigi rahva

enamuse tõekspidamised peaksid võimukäsitlusest erinema. See tähendaks aga riigis sisemisele pingele, vastuoludele ja võimalikkudele poliitilistele kriisidele eelduse loomist.

Toodud kaalutlustel peame seadma küll eesmärgiks: *riigipea kandidaadi määramine ei tohi kujuneda enamuserakonna monopoliks*. Selle põhimõtte pärast ei ole ka eelnõus ettenähtud riigipea valimise kord vastuvõetav, vaid seda küsimust tuleb kaaluda kõigekülgselt ja leida niisugune riigipea valimise viis, mis kindlustaks rahvale riigipea valimisel kaasaotsustamise õiguse.

Selleks on mitmesuguseid võimalusi.

Üks võimalus on, et Rahvuskogu I koda seaks üles kaks kandidaati: üks I koja enamuse poolt ja teine kandidaat I koja teatud kvalifitseeritud vähemuse poolt. Neile kahele kandidaadile võiks II koda lisada oma kandidaadi, kui ta ei ühine I koja poolt ülesseatud kandidaatidega. Oma valitsuste valijatemeestekogu riigipea kandidaati ülesseadva organina tuleks aga jätta täiesti kõrvale, kuna see oleks vaid paralleelkojaks I koja enamusele.

Riigipea kandidaadi ülesseadmise niisuguse korra juures on kindlustatud, et meie ei saa rahva poolt valimata riigipead ja et I koja enamuserakond ei ole riigipea kandidaadi ainumäärajaks. Selles sihis tuleb riigipea valimine kindlasti lahendada teisiti, kui seda on tehtud arutusel olevas eelnõus.

Mis puutub riigipea nimetusse, siis ei ole mingit põhjust, miks peaksime loobuma meie nii omaseks saanud rahvapärasesest ja rahvuslikust Riigivanema nimetusest. Teistesse keeltesse võime selle sõna vabalt tõlkida „presidendi“ nimetusega, *Eestis olgu ja jäägu ka edaspidi riigipea nimetuseks Riigivanem*.

3. Põhiseaduse muutmise kord.

Põhiseaduse muutmise korda on käesoleva ajakirja veergudel käsitatud üksikasjaliselt V. Nõges'e artiklis „*Meie põhiseaduse muutmiskord kergemaks*“ („ERK“ nr. 1, jaanuar 1933). Kokkuvõtlikult soovitati selles kirjutises põhiseaduse muutmiseks järgmist korda:

Põhiseaduse muutmise *algatamisõigus* kuulugu rahvale rahvaalgatamiskorras, Riigikogule ning Vabariigi Valitsusele. Põhiseaduse muutmise *otsustamisõigus* kuulugu niihästi rahvale rahvahääletuse korras kui ka Riigikogule, kusjuures põhiseaduse muutmise menetluses nende vahel peaks valitsema *tihe koostöö*.

Rahvaalgatuse korras algatatud kava suhtes tuleks Riigikogule jätta õigus oma seisukoha avaldamiseks. Kui Riigikogu leiab olevat vastuvõetava rahvaalgatuse korras esitatud põhiseaduse muutmise eelnõu, siis ei tarvitseks seda enam esitada rahvahääletusele. Kui aga Riigikogu esitatud kava tagasi lükkab või vastu võtab muudetud kujul või kui seda nõuab Riigivanem, siis see rahvaalgatuse korras esitatud põhiseaduse muutmise eelnõu tuleks esitada rahvahääletusele.

Kui põhiseaduse muutmise on algatatud Riigikogu või Vabariigi Valitsuse poolt, siis kuulugu eelnõu üle otsustamine Riigikogule. Seejuures ei oleks vaja kahe teineteisele järgneva Riigikogu otsust, vaid rahva kontroll tuleks korraldada otstarbekohasemalt, näiteks järgmisel viisil. Riigikogus kvalifitseeritud, näit. % hääldenamusega vastuvõetud

põhiseaduse muutmise eelnõu esitatakse rahvale otsustamiseks rahvahääletuse teel, kui seda nõuavad kolme kuu jooksul, arvates mainitud eelnõu väljakuulutamise päevast, Riigivanem või 25.000 hääleõiguslikku kodanikku. Riigikogu poolt vastuvõetud põhiseaduse muutmise eelnõu, mille kohta pole nõutud rahvahääletust, jõustub kolme kuu pärast, arvatess tema väljakuulutamispäevast.

See V. Nõrgese poolt 1933. a. soovitatud põhiseaduse muutmise kord tuleks võtta ka uude põhiseadusse. See kord oleks paindub ja võimaldaks põhiseaduse edaspidisel muutmisel ühtlaselt kaasa rääkida nii rahval kui ka rahvaesindusel ja valitsusel koos riigipeaga.

Rahvaalgatuse puhul tuleks vaid tõsta rahvaalgatuseks õigustatud hääleõiguslike kodanike arvu vastavalt üldisele rahvaalgatuse korrale.

Et rahvast ei saa ühelgi kujul kõrvaldada põhiseaduse muutmisel kaasaráakimisest, see järgneb, nagu varem selgitatud, rahvaotsusest, et Eestis on kõrgeim võim rahva käes. Seepärast ei ole vastuvõetav eelnõusse võetud põhiseaduse muutmise kord, mille järgi mitte rahvas, vaid riigipea on põhiseaduse muutmise algatajaks kui ka kontrollijaks võimuks. Sest eelnõu järgi võivad põhiseaduse muutmise küsimused tulla rahvahääletusele ainult riigipea äranägemisel ja sel kujul, nagu riigipea peab seda otstarbekohaseks.

Mis puutub üldse riigipea osasse põhiseaduse muutmise algatamisel, siis ei tuleks mitte riigipeale see õigus anda, vaid *valitsusele riigipea nõusolekul*. Riigipea peaks olema kõrgem vahekohtunik, *super arbiter*, riigivõimude vahekordade korraldamisel, ja aktiivsem osa peaks kuuluma valitsusele.

Edasi pole põhiseaduse muutmise otsustamine kahe teineteisele järgneva rahvaesinduse kaudu kuigi otstarbekohane. See esiteks teeb põhiseaduse muutmise venivaks ja keeruliseks ja teiseks ei otsustata rahvaesinduse teist koosseisu valides rahva poolt mitte üksnes põhiseaduse küsimust, vaid rahvaesindajaid valitakse ikkagi üldistel poliitilistel kaalutlustel.

Esitatud põhimõttele tuleks põhiseaduse muutmise peatükk uues põhiseaduses koostada järgmiselt:

§ 138. Põhiseaduse muutmise algatamisõigus on rahval rahvaalgatuse korras, Rahvuskogul seaduseelnõude algatamiseks ettenähtud korras ja Vabariigi Valitsusel Riigivanema nõusolekul.

§ 139. Kui Rahvuskogu oma seadusliku koosseisu $\frac{1}{2}$ häälteenamusega ei võta muutmatult vastu rahvaalgatuse korras esitatud Põhiseaduse muutmise eelnõu või kui seda nõuab Riigivanem kümne päeva jooksul, arvates Rahvuskogu poolt muutmatult vastuvõetud selle Põhiseaduse muutmise eelnõu kättesaamisest, siis pannakse rahvaalgatuse korras esitatud Põhiseaduse muutmise eelnõu rahvahääletusele.

Põhiseaduse muutmise eelnõu peab rahvale teatatama vähemalt kolm kuud enne rahvahääletuse esimest päeva.

§ 140. Rahvuskogu seadusliku koosseisu $\frac{1}{2}$ häälteenamusega vastuvõetud tema enese või Vabariigi Valitsuse poolt algatatud Põhiseaduse muutmise eelnõu pannakse rahvahääletusele, kui seda nõuavad kolme kuu jooksul nimetatud eelnõu väljakuulutamispäevast arvates Riigivanem või 40.000 hääleõiguslikku kodanikku.

§ 141. *Rahvahäälletusele pandud Põhiseaduse muutmise seadus peetakse rahva poolt vastuvõetuks, kui tema poolt on sellest rahvahäälletusest osavõtnute häälteenamus.*

§ 142. *Rahvuskogu poolt vastuvõetud Põhiseaduse muutmise seaduse, mille kohta pole nõutud rahvahäälletust, samuti rahvahäälletuse korras vastuvõetud Põhiseaduse muutmise seaduse kuulutab Riigivanem välja viivitamatult.*

Kui Põhiseaduse muutmise seaduses ei ole ette nähtud muud tähtsust, hakkab ta kehtima väljakuulutamiselega.

Rahvaesindus tulevases põhiseaduses.

V. VARAMAA.

Üldisi märkusi.

Seniste põhiseadustega oleme oma riigis loonud vaid ühekülgse ja tasakaalutu võimukäsitluse, mis pole kujunenud püsiva siserahu eelduseks. Kui Asutava Kogu (1920. a.) põhiseadus andis meile võimuküllase riigikogu ühes temast sõltuva valitsusega, siis sellele vastandina 1933. a. põhiseadus — laialdaste volitustega riigipea temast suurel määral sõltuva rahvaesindusega.

Meie põhiseadustes on pinnaline ajavaim rohkem kajastunud, kui see olnuks tarvilik meie oludes. Asutava Kogu päevil haaras meid ultraliberaalse formaal-demokraatia ideaal, kuna 1933. a. majandusliku surutise tõttu hakkasime vihkama võimuliialdavat ja teataval määral jõuetut rahvaesindust ning nõudma „kõvakäelist peremeest“ riigi valitsemises. Oma põhiseadust teeme meie ikka ja alati mingi meie seletamatu tunde- puhangulise ajavaimu kammitsas. Meie nagu polegi tahtnud arvestada oma rahva hingeelu püsivaid väärtusi, samuti rahvasse juurdunud tööks- pidamisi ja traditsioone.

Ka praegusel ajal pole meie vabad ajavaimu survest. Tänapäeva eurooplased, kellede närvid on kannatanud Maailmasõjas, on sattunud massipsühhoosi ning trummide pörina ja tervituseks ülestõstetud kätega sammuvad nad üksikute meelevalda alla. Soovitakse saada „kõva rusikat“ riigivõimu korraldamises. Ka meil on hakatud väitma, et eesti rahvas vajavat tugevat riigijuhti. Näibki, et 1933. a. põhiseaduse suure häälteenamusega vastuvõtmine nagu tõendaks seda väidet. Kuid 1936. a. rahvaotsus viib meid vastuväitele. Kui 1933. a. eesti rahvas soovis loobuda parteide diktatuurist ja puhtpraktilis-poliitilistel kaalutlustel andis oma hääle üksikisiku valitsusvõimu kasuks, siis tähendas see seda, et sarnast taheti sarnasega ravida („*simile similibus curantur*“). Kui aga seesugune üksikisiku võimuküllus riigi valitsemises oleks rahva arvates omanud püsivat väärtust, siis poleks 1936. a. rahvaotsus saanud rõhuvat häälteenamust. Olgu vaid juhitud tähelepanu asjaolule, et 1936. a. veebruarikuu häälletuseelses kihutustöös rõhutati korduvalt, et meil pole vaja ülisuure võimuga riigipead ja et meie riigikord peab jääma demokraatlikuks. Nende hüüdlause all mindi häälletamisele, kusjuures rahvas näitas oma sügavat usaldust demokraatia ja ta asutiste vastu. Tuleb imestada, miks ei tulnud 1. a. veebruaris välja väidetega, et eesti rahvas

vajab tugevat riigijuhti, kes peab seisma kõrgemal teistest organitest. Samuti on jäänud hiljaks see nõudmine, et demokraatia vajavat autoritaarset pealisehitust, kusjuures seda võimaldavat ka 1936. a. rahvaotsus. Kui meie toimiksime viimase retsepti järgi, siis võiks rahvas imestusega küsida: miks ei tõlgendatud enne hääletamist seda rahvaotsust niisugusena. Igal juhul tuleb 1936. a. rahvaotsust võtta sellisena, nagu ta serveeriti rahvale enne hääletamist.

Kui meie tõsiseks sooviks on saada *tugevat valitsust*, siis on see meie oludes kõigiti põhjendatud ja tarvilik. Kuid see ei tohi kujuneda põhjenduseks ühe või teise riigiorgani võimuküllastamiseks. Demokraatia vajab autoriteete, mitte autoritaarseid võimukandjaid. Demokraatia võim peitub tema institutsioonide vastastikusel koostöös. Kui meie anname aga ühele organile kõrgema positsiooni kui teistele, siis sellekohaseid kogemusi oleme juba omal nahal tundnud ja nende edaspidiste kogemuste eest on meid praegused riigijuhid osanud osavalt kõrvale hoida. Ja kuigi oleme mõnelt poolt kuulnud põhjendusi, et meie riigiorganite võimkond on seatud kindlatesse raamidesse, siis millised raamid, näiteks, piiravad ebamäärast „riiklikku kaalutlust“?

Olgu kuidas on, oma põhiseaduse kujundamisel oleme küllaldaselt kogenud. On täiesti selge, et peame loobuma võimude ühekülgsest käsitlesest. Peame jõudma lahenduseni, mis kindlustaks ühtlaselt nii riigipeale, valitsusele, parlamendile kui ka kohtule väärilise ülesannetekohase seisundi ja oma ülesannete täitmiseks vajalikku iseseisvust ja vastastikust tasakaalu. Muidugi ei tohi meie unustada seda, et põhiseadus on vaid abstraktsioon. Nägime ju ise, kui kaugele väliselt nii ilus 1920. a. põhiseadus meid tegelikult viis. Inglise ütleb täie uhkusega, et nende riigielu korraldamise tõsine väärtus seisvat selles, et nemad pole kunagi riigielu korraldanud abstraktsete printsiipide alusel, mis neid täiesti eraldab teistest riikidest, vaid et nad alati on otsinud iga riigielulise küsimuse konkreetseid lahendusvõimalusi.

Kui tahame saada rahvavalitsuslikku riiki, mida kannab üldine rahva usaldus, siis peame looma selleks eeldusi õigusriigi olemasoluks, kusjuures tänapäeva praktiline riigiteadus ei tunne demokraatlikus riigis seadusandliku võimu teostajana teist väärilist asendajat, kui seda on rahvaesindus (parlament). Seadusandlus on oluline osa riigielu struktuuris ja rahval peab olema seejuures teadmine, et ta seaduslikke kohustusi kannab omal soovil.

Vaatamata nendele puudustele, mis olid omased riigikogule, ei tohi meie siiski unustada, et ise olime selles süüdlased, kuigi ise seda ei taha tunnustada. Peab tõsitama, et iga noore riigi algaastad on täis kogene matust, kuid asutised, millede on need ilmnenud, ei tarvitse seepärast veel saada vihatavaiks ja ülearusteks.

Dr. *Wirth*'i arvates teostab parlament kõigepealt tõelist elavat osavõttu avalikus elus; rahva poliitilistes eksistentsiküsimustes ning loob avaliku arvamuse, mis pole mitte ainult kraadiklaas selleks, kas valitsus ka rahva usaldust evib või mitte, vaid mis ka poliitilise juhtimise juures mõjub positiivselt, kusjuures ta rahva poliitilist tahet kujundab poliitiliseks teoks.

Peab aga kõik tegema, et usaldust parlamendi kui rahvatahte teostaja vastu ei kõigutataks.

Rahvaesindus vajab meil reformimist, kuid see reform ei tarvitse seista tema seadusandliku võimu vähendamises, vaid just tema seniste puuduste vältimises. Kuigi meil on tihti öeldud, et meil valitses parlamendi-diktatuur, siis on see vaid meeleoluline väljend. Inglise parlament on võimukam. Meie riigikogu saatuse määramisel oli rahvale jäänud otsustandev sõna rahvaalgatuse ja -hääletamise, samuti põhiseaduse muutmise õigusega, mida aga inglise rahval Inglise parlamendi suhtes ei ole. Meie riigikogu peamine puudus seisnes tema ülesannete rohkuses, kusjuures tema tõsine ülesanne (seadusandlus) jäi teiste jooksvate ülesannete varju. Kahtlemata lisandus sellele veel asjaolu, et riigikogu aparaat oli aeglane ja ei suutnud teostada mitmeidki vajalikke efektiivseid aktsioone, mis kadusid aegaraiskavaisse vaidlustesse, kusjuures meie parlamendis puudus see distsipliin, mida meie näeme Inglise parlamendis, kus parlamendi kord on vägevam kui parlament ise. Muidugi pani meie riigikogu puudustele krooni pähe veel see, et sigines sinna rida parteisid, kelle peamiseks tegelikuks huviks oli „juurdelõigete“ saamine, kusjuures kogu poliitika pandi selle ümber keerlema.

On loomulik, et tulevase rahvaesinduse loome nende kogemuste alusel, mida oleme saanud riigikogu tegevusest. Uus parlament ei tohi saada uute katsetamiste aluseks. Praktilis-poliitilistel kaalutlustel peame parlamendi-reformi aluseks võtma senise riigikogu ühes tema struktuuri, võimkonna ja protseduuridega, kusjuures reform peab seisnema seniste puuduste kõrvaldamises. Riigitarkus õpetab, et poliitiliste institutsioonide reformimine peab toimuma võrdlemisi konservatiivselt, kui meie ei taha sattuda uute üllatuste ette. Seniste asutiste kogemused on meil tuntud, kuid seda ei saa öelda täiesti uue asutise loomisel. Meie ei taha vana riigikogu tagasi, vaid soovime oma ülesannete kõrgusel olevat rahvaesindust.

Käesolevas artiklis ei taotelda kõigi küsimuste põhjalikku käsitlet, vaid ainult üksikute märgete tegemist, mis konkreetseis küsimustes on esile kerkinud seoses parlamendi-reformiga Riigivanema poolt Rahvuskogule esitatud Eesti Vabariigi Põhiseaduse eelnõu alusel.

Et oma rahvaesindust tervendada, selleks peame silmas pidama järgmisi nõudeid:

A. Rahvaesinduse struktuur:

1. *Rahvaesinduse I koda valitakse hääleõiguslike kodanikkude poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel isikute valimise teel sellekohases eriseaduses ettenähtud alustel ja korras. Ei ole tarvis fikseerida põhiseaduses, kas valimine toimub proportsionaalsuse või enamusevalimise põhimõttel, sest praktilised kogemused võivad viia meid paremate lahenduste juurde, mida meie praegu ette ei näe. Valimiste üksikasjalised eeskirjad jäägu eriseaduse määrata.*

Proportsionaalne valimisviis ei andnud soovitud tulemusi, kuid ei või kinnitada, et majoritaarne valimisviis suudaks anda seda, mida temalt loodetakse. On aga võimalik ja loomulik, et leiaksime nende mõlema valimisviisi sünteesi, mis oleks ka parem lahendus antud küsimuses.

2. *Hääleõiguslikuks tuleks lugeda iga Eesti täisõiguslikku kodanikku, kes on vähemalt 24 aastat vana.*

I koja liikmeks võib valida iga hääleõiguslikku Eesti kodanikku, kes on vähemalt 30 aastat vana ja kes on olnud vähemalt kaks aastat Eesti riikkondsuses.

3. *Rahvaesinduse II koja koosseisu peaksid kuuluma oma õiguse alusel kõik endised riigivanemad. Kahtlemata ei saaks II koja koosseisu lõplikult kindlaks määrata. Eelnõus ettenähtud koosseis ei taga II kojale kindlat iseloomu ega tegevuse suunda. Vaevalt on arvata, et II koja koosseisu saaks kõne all olev põhiseadus lõplikult määrata, küll aga tuleks kaaluda moodust, mis võimaldaks põhiseaduses fikseerida II koja koosseisu kohta ainult kindlad üldpõhimõtted.*

B. Rahvaesinduse võimkond:

1. *Rahvaesindus peab jääma iseseisvaks seadusandlikuks organiks.*

Kahtlemata ei saa anda kogu rahvale jooksva seadusandluse võimu. Demokraatias on ainsaks mooduseks, et rahvaesindus annab seadusi, rakendades nendega riigielu kõigil aladel õigusriigi põhimõtteid ja määrates riigielu arenemissuunda. Sel teel toimub seadusandlus avalikult, võimaldades suuresti esile tuua avaliku arvamuse kriitikat, mis demokraatlikus riigis peaks olema eriti suure tähtsusega. Samuti jääb sellega püsima orgaaniline side seadusandluse ja rahva vahel, millega on võimalikult suuremas ulatuses loodud eeldused rahulikuks arenemiseks riigielus.

2. *Rahvaesinduse istungjärkude vaheaegadel (ka sõjaajal) ning teatud juhtudel ka istungjärkude ajal annaks seadusjõulisi dekreete nn. põhikogu, keda valib rahvaesindus oma liikmete hulgast ($\frac{1}{10}$ seaduslikust koosseisust) ja kelle tegevust juhib parlamendi esimees. Need dekreedid kehtivad nende muutmiseni või kehtivusetuks tunnustamiseni rahvaesinduse poolt.*

Parlamentide mehhanism on keeruline ja üldiselt aeglane. Aga see on paratamatult normaalne tee. Iga seaduseelnõu peab läbi käima sellest keerukast mehhanismist. Seadus kui rahvast ja tema huve puudutav akt vajab väljatöötamisel põhjalikku kaalumist ja viimistlemist. Kiirelt parlamendi poolt antud seadused osutuvad enamikult puudulikeks.

Kuid eriti majanduselu kiire tempo nõuab erakordseid vahendeid. Riigivõimu paratamatu vahelesegamine majanduselus ebatervesse võistluses täidab oma otstarvet, kui sellekohased riigivõimu eeskirjad on antud teatava mõjukuse ja kiirusega. Samuti riigi finantspoliitiliste vahendite rakendamine vajab erakordset kiirust. Ja siin ei saa leppida „normaalse“ seadusandlusega.

Seesugune moodus — anda dekreedandiud vähendatud parlamendi kätte — vastaks demokraatlikele põhimõttele ja vabastaks riigipea koor-mavaist ülesandest, kuna talle jääb niikuinii küllalt ülesandeid.

3. *Rahvaesinduse seadusandliku (legislatiivse) võimu tasakaalustajana jääks ühelt poolt rahvas (valimise, rahvaalgatuse ja rahvahääletuse kaudu) ja teiselt poolt riigipea seaduste väljakuulutamise õigus ühes suspensiivse vetoga ning äärmise tarviduse korral rahvaesinduse laiali-saatmise õigusega, kusjuures viimase õiguse teostamine ei tohi toimuda vabadel kaalutlustel. Põhiseaduses peab fikseeritama nõuded, mis alustel võib rahvaesindust laiali saata. Riigipeal ei peaks olema parlamendi laia-lisaatmise õigust oma volituste viimase 6 kuu kestel.*

Olgu mainitud, et rahvaesinduse seadusandlikku võimu piirab ka see, et ta on kujundatud kahekojalisena; sellega on parlament oma võimalikus võimulialdamises küllaldaselt nõrgestatud.

4. *Rahvaesinduse kodade võimkond tuleb asetada selgeile ja täpseile põhimõtetele, kusjuures mõlemad kodad peavad vastastikku olema teineteise tasakaalustajad seadusandluse alal.* Konflikti korral II kojaga vajab seaduseelnõu I kojas $\frac{3}{5}$ enamust seaduslikust koosseisust.

Parlamentlikud kogemused on näidanud, et mida selgemad on kodade koostöö alused, seda kergemini funktsioneerib parlament.

Constant'i klassiline teooria formuleerib kodade seisundit järgmisena: saadikutekoda (resp. I koda) esindab muutuvat arvamust, kuna koda päritava kohaga (meil muidugi II koda) selle vastu esindab püsivat arvamust.

Kui Inglismaal 1911. a. parlamendireformi puhul lord *Lansdowne* esitas oma eelnõu, siis ta iseloomustas väga õieti II koja seisundit järgmiselt: Meie soovime teist koda moodustada nii, et ta käsutaks maa usaldust oma võimete, oma kogemuste, oma autoriteedi ja kõigepealt oma iseseisvusega. Meie soovime, et ta oleks ligidas seoses avaliku arvamusega, kuid mitte, et ta peaks olema rahva tujukuse võimuses. Meie soovime, et ta ei pea olema küllalt tugev alamkojale vastuseismiseks, kui alamkoda esindab maa järelekaalutud otsust, aga ta peab olema küllalt tugev avaldama seisukohta, kui on põhjust uskuda, et maa oma tahte selget ja järelekaalutud väljendamist alamkojas pole saanud.

5. *Rahvaesinduse I kojale kuulub valitsuse parlamentlik kontroll (interpellatsioon) ja riigieelarve kinnitamine.*

Valitsuse parlamentliku kontrolli teostamine I koja kaudu on täiesti loomulik. Muidugi on seejuures eeldatav, et I koda esindab rahva stabiilset enamusarvamust.

II koda on paljudes riikides eelarve küsimuste arutamisest välja lülitatud ja seda just täidesaatva võimu soovil. Ka meil ei tohiks eelarve küsimust teha mõlema koja asjaks. On loomulik, et riigieelarve kinnitaks rahvas oma esindajate (s.o. I koja) kaudu. Seejuures ei peaks valitsuse poolt esitatud eelarve astuma jõusse ka sel puhul, kui rahvaesindus ei jõua eelarvet tähtajaks vastu võtta. Sel puhul peaks jääma jõusse eelmise eelarve normid vastavas mürdosas. Sest eelarve ja selle kinnitamine ei saa olla üksnes valitsuse asjaks, vaid eeskätt rahva üldiseks asjaks.

Et eelarve kinnitamise õigus kuulub parlamendile, siis on loomulik, et tal on õigus valvata ka eelarve täitmise järele, selleks peab *riigikontroll* alluma parlamendile.

C. Rahvaesinduse protseduur:

1. *Rahvaesinduse legislatuuriperiood I kojalt on 4 aastat ja II kojalt — 6 aastat.*

II koja volituste kestus tuleks viia seosesse riigipea volituste kestusega.

2. *Kodade korraliste istungjärkude aeg peab olema fikseeritud põhiseaduses, kusjuures kodadele peab jääma vaba kokkutulemise õigus.*

Ei ole tarvis põhiseadusega piirata istungjärkude üldist kestust kuue kuuga aastas, see kujuneb parlamendi töös vägagi takistavaks asjaoluks.

3. *Rahvaesinduse seisukord peab seatama senisest tugevamale distsipliinile, kusjuures parlamendi esimehele tuleks põhiseaduse alusel kindlustada suurem iseseisvus parlamendi tegevuse korraldamisel ja distsipliini loomisel; parlamendi esimehel on õigus rügipea nõusolekul katkestada rahvaesinduse istungjärku, kuid mitte rohkem kui kaheks nädalaks.*

Rahvaesindusel on kõrged ülesanded ja nende täitmiseks tuleks kanda igal rahvaesindajal ka suuri kohustusi korratäitmise alal. Kui meie suudame viia parlamentliku võitluse soliidisuse raamidesse, siis oleme palju teinud rahvaesinduse tervendamiseks ja ta autoriteedi tõstmiseks rahva silmis.

D. Lõppkokkuvõte.

Parlamendi reformimine põhiseaduse abil ei annaks neid tulemusi siis, kui reformi elluviimisel meie ei anna parlamendile õiget sisu. See probleem, kuidas oma parlamenti vormime, pole sedavõrt raske, kui just see probleem, kuidas parlamendi tema uuendatud kujul ellu viime ja teda komplekteerime.

Rahvaesindus peab jääma rahva poliitiliseks esinduseks. Ta ei tohi mitte saada üksikute kihihuvide võimutsemise tallermaaks. Kuid seda meie ei saa kõrvaldada seadustega ega mingite platooniliste soovidega, küll aga meie poliitilise elu üldise reformimisega. Kahtlemata ei pääse meie ka edaspidi teatud maailmavaatelisel alusel organiseeritud poliitilistest ühingutest — see pole oluline, kas need nimetavad ennast parteideks, liitudeks, rahvalikumiseks või mõneks muuks. Kuid meil jääb õigus neilt nõuda, et nad oma poliitiliseks eesmärgiks seavad kõigi rahvakihtide eluliste huvide kooskõlalise arendamise solidariiteedi põhimõttel.

Kahtlemata on poliitilistel põhimõtetel oluline osa riigielu kujundamisel, kuid põhimõtete väärtus ja elulisus sõltub nende kandja — inimese tõelisest väärtusest. Ja seepärast — ülesannete kõrgust parlamenti ei saa meie enne, kui meie ei kindlusta nende isikute pääsu parlamenti, kes on selle väärilised ja kes on oma rahva parimad pojad.

Baltoskandia kultuuriline koostöö.

Akadeemilised noored pioneeridena.

M. KULDKEPP.

Kaasajal, millal rahvusvahelises elus ikka enam ja enam näib mõjule pääsevat rusikaõigus ja jõupoliitika, tuleb väikestel demokraatlikel ja rahuarmastavail riigel otsida uusi vahendeid oma iseolemise säilitamiseks ja kindlustamiseks.

Kuna moodne maadevallutamine ei toimu mitte ainult sõjalise või poliitilise aktsiooni abil, vaid niisama hästi ka majandusliku ja kultuurilise ekspansiooni teel, siis on noortel väikeriikidel suuri raskusi end vaba hoida sellesuunalisist mõjutusest. See kehtib ka Balti riikide suhtes, mis ajaloo kestel on olnud kauemat aega kahe, meie iseolemisele vaenulikult suhtuva poliitilise suurvõimu majanduslikuks ja kultuuriliseks söödamaks.

Ka praegugi ei saa silmi sulgeda nende kahe suurvõimu laiutamispüüete ees Baltimail.

Kuid mitte ainult Baltimaad, vaid ka need riigid, mida me oleme harjunud nimetama Põhja-riikideks, tunnevad endid ohustatud olevat juba praegu, veel enam aga nende kahe suurvõimu sõjalise kokkupõrke korral.

Relvastumispalavik on haritipul, sõja eelmürinad näivad nagu hõljuvat juba õhus ja rahvusvahelises poliitikas valitseb uute kombinatsioonide kõrgkonjunktuur. Seepärast on mõisteta, miks rohkem kui kunagi varemalt on viimasel ajal päevakorrade kerkinud esijoonel Põhja-riikide omavaheline, aga samuti ka kogu Baltoskandia koostöö nii poliitilisel, sõjalisel, majanduslikul kui ka kultuurilisel alal. Arusaadavalt seda tõhusamad on tulemused, mida laiemal alusel see koostöö toimub.

Käesoleva artikli ülesanne aga ei ole kõigi nende raskete probleemide vlgustamine, vaid see piirdub ainult nende meeleolude kajastamisega, milledega allakirjutatanul oli võimalus tutvuneda Rootsi akadeemilistes ringides sealtoimivate sotsiaal-majanduslike talikursuste puhul. Peamine tähelepanu on seejuures pühendatud akadeemilise noorsoo koostöö probleemidele.

Üldistes koostööküsimustes on olukord seni kujunenud nii, et on arenenud tihedam omavaheline koostöö Põhjariikide (Soome, Rootsi, Norra, Taani) vahel ühelt poolt ja Balti riikide vahel teiselt poolt, kuna aga nende kahe riikiderühma omavahelisele vastastikusele koostööle on pööratud vähem tähelepanu. See viimane aga ongi meile Balti riikidele eriti oluline. Kui sellele lisandub veel koostöö Hollandiga ja Belgiaga (millises suunas Põhja-riigid arendavadki koostööd Oslo konventsiooni põhjal), siis moodustub riikideblokk, millel rahvusvaheliselt, nii poliitilisel kui ka majanduslikul alal, on juba üsna märgiline kaal.

Põhja-riikide koostöö, mis on oluliseks teguriks ka edaspidises loodetavas kogu *Baltoskandia koostöös*, pole mitte eilse-tänase sünnitus, vaid pika ajaloolise arengu tulemus. Siin on suurt rolli mänginud paljud loomulikud eeldused, nagu ühine keel (erandatud, olgugi teatavate reservatsioonidega, Soome), kultuur, mõnes suhtes ühine minevik jm. Kuid kahtlemata pole see koostöö saavutanud veel kaugelki oma maksimumi, on veel küllalt vastuolusid, lahendust ootavaid küsimusi ja võimalusi senistel aladel koostöö süvendamiseks. Ses mõttes pole Põhja-riigid veel öelnud oma viimast sõna ja just momendil on sidemete tihendamine kerkinud päevakorrade erilise aktuaalsusega.

Ei tule seepärast ka alahinnata neid raskusi, mis esinevad Põhja-maade ja Balti riikide koostöö arendamise takistusena.

Üheks oluliseks miinuseks on asjaolu, et Balti riigid on väga noored, mistõttu Skandinaavia riikide laiades massides on siinseist oludest kujutlus väga ähmane. Vanem generatsioon, kes lõpetas kooli enne Maa-ilmasõda, pole suurelt osalt üldse teadlik neist olulisist muudatusist, mis toimusid pärast seda Läänemere idarannikul. Ja kuigi ajakirjanduse kaudu või mõnel muul teel on saanud rahvahulgas teatavaks säärase riikide olemasolu, siis sisu nende uute maade kujutlusele annab ikkagi ennesõjaaegne pilt. Ja see pilt kujutab suure Venemaa väikesi provintse. Väga nõrk pind koostöö arendamiseks.

Teiseks takistuseks ja võibolla veelgi olulisemaks, tuleb pidada erinevat kultuuri ja keelt. On ju selge, et Põhjariigid ei õpi iialgi massiliselt

tundma eesti, läti või ka leedu keelt. See jääb ikkagi ainult üksikute entusiastide harrastuseks. Nii on muidugi ainult mõeldav, et Balti riiges õpitaks rootsi keelt, mis teeb teed lahti kõikidesse Põhja-riikidesse.

Kuidas üle saada neist takistust? Siin peab kõigepealt nentima, et vanemale generatsioonile pole üldse võimalik ehitada mingit tõsisemat ja ulatuslikumat koostööd. Ühenduses nendega võib ainult esineda juhuslik turismi või muuseumiharrastajate huvi. Nii sõidavad siia odavasse Eestisse, kuurortidesse ja suvituslinnadesse, oma vanadusest valutavaid luud arstima rootsi pensionärid, mustapäevade-kapitalistid jts. Ehk jälle satuvad Rootsi vanad aadlikud vaimustusse neist ajaloolisist sidemeist, mis seovad meid nende riigiga. Ja tulevad siia, et kuulda meie kiitust „vanast, kuldsest rootsiajast.“ Sel kõigel aga pole midagi tegu oleviku tõsisemate probleemide lahendamisega. Nendele peavad aga käed külge lööma *noored*. Ja kes on siin rohkem kutsutud kui mitte *akadeemilised noored!* Eks pea ju neist edaspidi kujunema riigi juhtkond kõikidel aladel. Kui koostööle on alus pandud juba akadeemilise töö ajal, siis kandub see ka edaspidisesse tegelusse.

Noorte juures kaotaks oma teravuse ka keele küsimus, sest niipea, kui sidemed tihenevad ja Balti riikide noorte hulgas veendutakse selle koostöö vajaduses, siis ei peaks erilisi raskusi tekitama ka rootsi keele selgeksõppimine, kuna pealegi rootslaste poolt ses suhtes suurejoonelist vastutulekut osutatakse juba praegu.

Akadeemiliste noorte koostöö oleks mõeldav eeskätt just kultuurilisel alal. Sellel on kindlasti oma terved ja positiivsed alused. Enne aga, kui asun nende aluste ja võimaluste analüüsimisele, tahaksin paari sõnaga peatuda küsimusel, mis siinpool Läänemerd paljudele keelele kerkib, kui tekib kõnelus Baltoskandia lähemast koostööst. Nimelt, — kas ei tähenda see sisuliselt Rootsi varjatud imperialismi püüdeid, Rootsi kultuurilist ja majanduslikku ekspansiooni, et saada oma mõju alla neid noori riike, mis seni on kõigutatud mitmeist tuultest? Ei, seda ta ei tähenda. Seda kinnitavad rootslased ka ise. Sest eksisteerib üks *ühine* huvi kõikide nende riikide vahel, see on *status quo* säilitamine. Seda tuleb mõista kõige laiemas mõttes, alates Läänemere vabadusest kuni kultuurilise ja majandusliku olenematuseni. Ei ole põhjust arvata, et selle ühise huvi alusel ja nimel ühel asjaosalisel tekib tahtmine mõnda teist asjaosalist hakata ära sööma. See rikuks jalamaid senise harmoonia ja repulsiivsed jõud laostaksid ka senised koostöö tulemused. Näeme praegu, missuguseid raskusi on Rootsi-Soome suhteis just seepärast, et kunagi on aset leidnud ühe poole poliitiline ja kultuuriline ülevõim ja laiutamine. Iga surve tekitab vastusurve. Ja kui nüüd Rootsi hakkaks siin harrastama oma imperialismi püüdeid, siis seisaksime varsti kõik lõhkise küna juures. Me ei tohi arvata, et Läänemere teisel pool kaldal ollakse nii lühinägelised. Ega me ei tohi tonti näha seal, kus teda ei ole. Kui väikeriigid alati peaksid kartma imperialismi püüdeid suuremate riikide poolt, siis ei saakski nad koos töötada ühegi enesest suurema riigiga.

Iga väikeriik, kes ei taha ajast maha jääda, peab aga paratamatult otsima kultuurilisi sidemeid suuremate ja iseseisvamate kultuurriikidega. Säärane kultuuri import on paratamatult vajalik igale edumeelsele rahvale. Ka meil on olnud kultuurilisi sidemeid, ja vägagi tihedaid. Kuid need on olnud meile suurelt osalt sunnitud ja meie oleme püüdnud neist vabaneda. See ei käi mitte ainult Eesti, vaid kogu Baltikumi kohta.

Kui võtame ka käesoleva momendi, siis nüüdki ei soovi Baltikum ei Vene ega Saksa kultuurilist ekspansiooni. Ühelt poolt tuleb kommunistlik, teiselt poolt natsionaalsotsialistlik propaganda. Meil on isegi küllalt tegetmist, et seda tõrjuda tagasi. On kõneldud inglise ja prantsuse orientatsioonist, kuid näib, et see ei suuda veel rahuldada laiemaid kultuuritarvidusi. Omalt poolt osaleb selles ka nende riikide kaugus ja passiivsus Balti riikide vastu. Seetõttu pole siin lähemas tulevikus ette näha tihedama kultuurilise koostöö võimalusi.

Põhjamaade kultuurile, mille tuumaks on Rootsi, on meil seni pööratud hoopis vähem tähelepanu. Ometi peaks see Balti riikidele tunduma vastuvõetavamana ja lähedasemana kui Lääne-Euroopa suurriikide kultuurid. On mõistetav, et Põhjamaade kultuur ei saa täiel määral asendada Lääne-Euroopa kultuuri, küll võiks ta aga seda *täiendada*. Seepärast oleks vajalik, nagu tähendas Stokholmi ülikooli Balti instituudi sekretär dr. S c h ü c k, et rootsi keel saaks Baltikumis sama koha kui teised suured kultuurkeeled. Rootsi keele tundmine oleks võtmeks põhjamaade kultuuri varasalvedesse. Ühes majandusliku ja poliitilise koostööga oleks pöördumine põhjamaade kultuurile ka teatavaks vastukaaluks intensiivsetele mõjutustele läänest ja idast, kust meie *palju enam on karta imperialismi hädaohtu*.

Mil viisil eelnimetatud kultuuriline koostöö võiks toimuda? Kõigepealt on see vajalik teaduslikul alal. Siin on rootslaste poolt tehtud juba tähelepanuväärseid algatusi. Stokholmi ülikooli juures töötav Balti instituut annab igal aastal stipendiume teadlastele Balti riigist, et nad mõned kuud Rootsis võiksid edasi töötada oma teadusealal. Nüüd hiljuti korraldas Põhja üliõpilasliidu Balti sektsioon ühekuised talikursused Balti riikide majandusteadlastele, kusjuures kursuste korraldamise ja kursusest osavõtjate ülalpidamise kulud täielikult kaeti rootslaste poolt. Samalaadilisi kursusi kavatakse korraldada Balti sektsiooni poolt ka teiste teaduslike distsipliinide esindajaile. Siin tulevad muidugi kõne alla ainult üliõpilased.

Sellest on aga vähe, kui ainult rootslased teevad majanduslikke pingutusi säärase koostöö süvendamiseks. Ka Balti riigid ise peaksid saatma stipendiaate Rootsi ja teistesse Põhjariigesse. Eriti soodsad võimalused oleks osa võtta paljudest suvekursustest, mis toimuvad igal aastal Upsalas, Sigtunas, Göteborgis ja mujal.

Sääraste studiumireiside ja kursuste puhul on teadmiste täiendamise kõrval veel võimalus sõlmida arvurikkaid *isiklikke sidemeid*, mida rootslased peavad eriti oluliseks. Isiklikud sidemed on igasuguse koostöö juures ju kõige kindlamaks edu pandiks.

Tihedad isiklikud sidemed ja vastastikune üksteise maa ja rahva tundmaõppimine on nendeks esmajärgulisteks alusteks, millele rajada edaspidine koostöötamine. Ses mõttes on eriti tervitatavad vastastikused ekskursionid ja külaskäigud. Rootslased on siingi algatust näidanud. Tuleval suvel külastavad Baltimaid rootsi üliõpilaslaulukoor ja üks suurem ekskursion. Viimane tahab Baltikumile pühendada tervelt paar nädalat.

Rootsi moodustab nii oma geograafiliselt asendilt kui ka oma kultuuriliselt kaalult Baltoskandia südamiku. Seepärast on ka õigustatud rootslaste veene, et Rootsi, eriti *Stokholm*, peab jääma edaspidise *Baltoskandia koostöö tsentrumiks*. Ta on seda olnud teatud määral juba senigi

just Balti instituudi kaudu. Instituudi stipendiaatidena on Balti teadlastel võimalus olnud ka *omavahelisi* sidemeid sõlmida. Ja rootslastele on torganud silma, et Balti riikide endi teadlaste vahel puudub seni veel tihedam kontakt. Nii võiks Rootsi pinnale koonduda ka baltlaste omavaheline koostöö. See on muidugi väga problemaatiline vaatekoht ja äratub kahtlemata vastuväitlusi, kuid oma tõetera ei puudu tal siiski.

On ju selge, et Balti riikide noorel teadlasperel üksteiselt pole väga palju õppida. Õpingute jätkamiseks tuleb kahtlemata valida mõni suurema teadusliku staažiga maa. Seni on siinpool rohkesti harrastatud õpingute jätkamisi Saksamaal, Inglismaal jm. Väga hästi võiks aga sääraseks stuudiumi jätkamise maaks kujuneda Rootsi, kus just erilist rõhku on pandud spetsiaalteaduste arendamisele.

Need oleksid kokkuvõtlikult need vaated ja seisukohad, mis valitsevad Baltoskandia koostöö suhtes rootsi akadeemilistes ringides. Kuigi Põhjariikides Baltoskandia koostööidee ei ole veel levinud kuigi laiades ringides ja ka Baltimail see mõte on alles väheste harrastuseks, siis ometi näib olukord selle idee teostamisele asumiseks olevat soodsam kui kunagi enne. *Seda soodsat õhkkonda tuleb kasutada.* Tiheda koostöö arendamine kõige laiemal alusel, nii poliitilisel, majanduslikul, kultuurilisel kui ka sõjalisel alal, tõstab mitmekordseks selle riikidekoondise rahvusvahelise kaalu ja on parimaks tagatiseks meie iseolemise ja rippumatuse säilitamisel. Akadeemilistel noortel on siin avar tööväli ja neile vajalikke suuri ülesandeid. Kuid mitte ainult akadeemilised noored, vaid ka teised vastavad ringkonnad peavad siin töendama, et nad on oma ülesannete kõrgusel.

Kodumaistest ekskursioonidest.

J. KENTS.

I.

On tuntud tõsiasi, et eestlased kuuluvad reisimishuviliste rahvaste hulka. Seda tõestab muuseumi seegi asjaolu, et eestlasi leidub igal maal ja igas maailmajaos. Samuti ka see, et meil viimasel ajal on kujunenud organisatsioone, kes oma peaülesannet näevad eestlaste reisimishuvi rahuldamisest, s.o. välismaiste ekskursioonide ja huvireiside korraldamises.

Kodumaised ekskursioonid ei ole veel kahjuks senini suutnud leida meie laiemais haritlaskonna kihtides vajalikku kõlapinda. Kellel vähegi võimalusi reisimiseks, see püüab ikka esijoones pääseda väljapoole kodumaa piire. Põhjused selleks on mitmesugused.

Üheks neist põhjusist on kahtlemata see asjaolu, et meie kodumaatundmine on sageli üsna lünklik ja pealiskaudne. Pahatihti puudub ka huvi kodumaad lähemalt tundma õppida. Eriti märgatav on viimane asjaolu meie keskealise ja vanema põlve intelligentsi esindajate juures, kes hariduse said omal ajal vene koolis. — Sageli sõidetakse välismaisele ekskursioonile lootusega seal ei tea mis muinasjutulisi imesid näha. Kui seal aga nähakse sama halli argipäeva mis koduski, kui seal nähakse puid kasvavat samuti juurtega maas nagu koduski, kui ekskursiooni korraldus ja juhatus on pealegi saamatu ja puudulik — siis ollakse omis ootusis ja lootusis raskesti pettunud... Kuid ega selline „tühine asi“ ei muuda harilikku asjade ringkäiku! Osav reklaam ja eriti lubatud „odavus“ —

see meelitab alati osavõtjaid. Järgmiseks ekskursiooniks on tavaliselt ikka juba enne eelmise tagasitulekut vajalik arv osavõtjaid koos, vahel jääb veel ülegi. Ja pealegi ei tihka ju igaüks oma „sissekukumisest“ teisi informeerida.

Nii on meil väga paljudele välismaised ekskursioonid nagu mingiks moehaiguseks. On nagu asjaks, millega saab uhkustada oma ametikaaslaste ees.

Kodumaalastega välismaail liikudes olen korduvalt pannud tähele, et suurel osal meie *intelligentsi* kuuluvail isikuil puudub mõõdupuu võõrmaistest oludest arusaamiseks. Nii mitmegi võõrsil esineva linna- või maaelu nähte puhul satuvad paljud meie haritud inimesed päris „vasikavaimustusse“ — vaata kui tore, vaata kuidas siin on kõik hästi, oh, ei meil kodus seda nii ole... Ja kui veel sealjuures juhtub olema mõni ühepäeva-tuttav välismaalane, siis ei ole sageli välismaiste asjade ja olude kiitmisel ning kodumaiste alavääristamisel otsa ega äärt. Mõned näivad pidavat sellist teiste ülistamist ja enese alavääristamist isegi „hea tooni ja kasvatus“ tunnuseks. Seejuures ei ole sageli need teiste ülistajad ise kodus mitte sugugi halvad isamaalased ja eesti rahvuslased.

Kui võtta asja selliseil vasikavaimustuse juhtudel relatiivselt ja sisuliselt, siis ei olegi sageli kuigi suurt vahet ja erinevust meil kodus eksisteeruva ja võõrsil nähtu vahel.

Sellelaadsete nähtuste põhjuseks on minu arvates see asjaolu, et meie inimesed ei tunne küllaldaselt oma kodumaisi olusid. Kodus liigutakse, piltlikult öeldud, tavaliselt ikka kinnisilmi. Välismaal võõras ümbrus avab korraga silmad. Kuid nüüd puudub mõõdupuu, millega mõõta tajutavat. Arvan, et sellel, kes tunneb hästi ja igakülgset kodumaisi olusid, on ka välismaal alati kaasas vastav mõõdupuu. Ja see isik suudab ka enamvähem õieti saada aru võõrmaistest oludest.

Meie linnainimestega välismaal maaoludes ümber liikudes võib seda pahatihiti märgata, et kujutellakse meie kodumaa maaelu ja -olu ning meie põllumajanduslikku olukorda ikka veel sellisena, kui see oli mõnikümmend aastat tagasi sellel ajal, kui „meie alles noored olime ja maal kasvasime.“ — Süstemaatiliselt korraldatud kodumaised ekskursioonid aitaksid siin küll palju kaasa „silmade avamiseks“ ja ka teissuguse mentaliteedi loomiseks.

Eelöeldust peaks selguma, et kodumaiste ekskursioonide korraldamine tuleb seada meil esikohale. Huvireisid ja ekskursioonid kodumaa „ilusaisse paikadesse“ üksi toovad vähe tulu. On vaja, eriti linlastel, tutvuneda ka meie tööstusrajoonidega, põllumajandusega, põllumajandusliku tööstusega, ühiskaubandusega, meie vanade linnade ajalooliste mälestistega, linnustega jne.

„Eesti Turistide Ühing“ on eelolevaks suveks kuulutanud välja terve rea kodumaisi ekskursioone. Neid tuleb süvendada väljasõidukoha põllumajandusliku ala vaatluse alla võtmisega ja laiendada ka tööstuslike rajoonide sekkahaaramisega. Eeskätt tuleks aga soovida neile ekskursioonidele rohkearvulist osavõtmist.

Edaspidi tuleks küll asi nii korraldada, et välismaistest ekskursioonidest lubataks esijoonel neil osa võtta, kes on kodumaal palju ekskurseerinud. Sellel juhul poleks karta, et meie välismaiste ekskursioonidega väljaveetav valuuta läheks asjata kaduma, nagu seda nüüd küll kahjuks sageli võib konstateerida.

II.

Ekskursioonide hea kordaminek või nende ebaõnnestumine oleneb peamiselt nende ettevalmistusest ja juhtidest.

Senini on meil laiematele rahvakihtidele määratud ekskursionide ettevalmistus tublisti longanud. Mõni ekskursion korraldaja on võtnud asja üsna lihtsalt. Sageli on ekskursion kogu ettevalmistus seisnud ajalehe lühikeses kuulutuses või mõne reklaamprospekti mõnerealistes kirjelduses ja sõidupiletite ning välismaiste puhul ka välispassi ja vajalikkude viisade nõutamises. Üksikasjalise marsruudi väljatöötamisega ja selle juba aegsasti enne väljasõitu kõigile ekskursionistidele kätte toimetamisega on minu teades tegelnud meil õige väike arv ekskursionide korraldajaid. Siia kuuluvad peamiselt need ekskursionid, mida on korraldanud teatud kultuurilised organisatsioonid oma liikmeile. Tean juhtumeid, kus ekskursionid juba ammu enne ekskursion väljasõitu käivad koos marsruuti arutamata ja koostamata ning kuulamas loenguid külalastatavate kohtade ja vaatamisväärsuste üle. Selliselt ettevalmistatud ekskursionid tunnevad endid ekskursionil ühise pere liikmena ja õppereis muutub ka ühtlasi huvireisiks selle sõna parimas mõttes.

Samalaadiline peaks olema kõigi ekskursionide ettevalmistus — ka nendegi, kus leidub osavõtjaid mitmest kohast üle maa. Muidugi võivad neil viimast liiki ekskursionidel ära jääda eelkoosolekud ja loengud. Kuid selle eest tuleb ekskursion korraldajail aegsasti koostada täpne marsruut, kus kogu ekskursion teekava, peatused, asutiste küllastamised jne. oleks nähtud ette 10—15-minutilise täpsusega. Ka need vaatamisväärsused, mida võib näha teel sõidu ajal, leidku marsruudis märkimist. Marsruut tuleb paljundada ja aegsasti enne väljasõitu saata kätte kõigile ekskursionist osavõtjale.

Veel olulisem kui marsruut, on ekskursion juhi küsimus. Peale üldise intelligentsuse tuleb ekskursionil ja huvireisi juhilt nõuda arukust, tasakaalukust, kohusetunnet, kiiret taipavust, lahtisi silmi ja eelkõige *raudseid närve*. Kodumaiste ekskursionide juhid peavad omama laialisi teadmisi kodumaa geograafia, arheoloogia, ajaloo, arhitektuuri, põllumajanduse, tööstuse, kaubanduse jne. alalt.

Arusaadav, et selliseid ekskursionil juhte võib saada teatava tasu eest. Samuti on ka arusaadav, et juhtide tasu tuleb ekskursionistide taskust. On paratamatu, et selliselt juhitud ekskursionid tulevad igale osavõtjale veidi kallimad kui meie senised ekskursionid. Selle eest on aga nende „õnnestumine“ igatahes juba ette garanteeritud. Ja mõnekrooniline lisamaks päästaks ekskursionid nii mitmestki pettumusest.

Normaalne ekskursion rühm kodumaisel ekskursionil ühe juhi jaoks on 10—15, maksimum 20 inimest. Suurema ekskursionistide arvu puhul tuleb anda juhile abiline. Erandid selles küsimuses võiksid tulla kõne alla ainult sel juhul, kui ekskursion korraldajad palkavad kohalikke juhte kodust kaasasõitvale juhile abiks.

Tallinnas on meil mõnekümneliikmeline kaader turistjuhte, kes juhid välismailt meile sõitvaid turiste ja ekskursionid. Need juhid valdavad võõrkeeli ja on sooritanud vastavad katsed Tallinna- ja kodumaatundmise alal. Nende juhtide kõrval on meil nüüd ka vaja luua uus kaader juhte, kes oleksid võimelised juhtima meie oma inimeste kodu- ja välismaisi ekskursionid ja huvireise. Algatuse ja korralduse mainitud

juhtide ettevalmistamise küsimuses peaks võtma enda tehtavaks „Turismi Keskkorraldus Eestis“.

Ekspeditsioonide ettevalmistamisega on otseses ühenduses ka turistkodude ja ööbimiskohtade küsimus.

Peab tähendama, et meil on viimaseil aastail turistidele ja ekspeditsioonidele ööbimis- ja peatuskohtade soetamise alal võrdlemisi palju suudetud saata korda. Algatajaks on olnud „Turismi Keskkorraldus Eestis“, teostajaks aga „Eesti Turistide Ühing“, Kristlikud Noorte Meeste ja Naiste Ühingud, Riigiparkide Valitsus, Tallinna, Tartu, Viljandi, Pärnu, Kuressaare, Haapsalu, Petseri ja Narva linna omavalitsused jt. organisatsioonid. Nii oli mainitud asutiste korraldusel linnades ja maal möödunud 1936. a. suvel selleks sisseseatud turistikodudes üle 500 voodi (peamiselt reformpõhjaga voodid madratsitega ja voodipesuga, pesemise sisseseadetega jne.). Peale selle oli veel samades kohtades koolimajades mitusada ööbimisvõimalust õlgkottidel. Vähema mugavusega on ööbimiskohad maal kooli- ja rahvamajades, kus küljealuseks ainult õled või heinad. Selliseid ööbimiskohti oli 1936. a. suvel „Eesti Turistide Ühingu“ korraldusel üle riigi 225 (vt. „Turismi Teataja“ 1936. nr. 3/4).

Peale selle tuleb veel märkida, et Raudteevalitsus annab „Eesti Turistide Ühingu“ ekspeditsioonideks kogu ekspeditsiooni kestuseks kasutada II klassi vagunid. Need vagunid on ühtlasi ka ekspeditsionistidele ööbimis- ja peatuskohtadeks kogu ekspeditsiooni ajal.

Eelolevaks 1937. a. suveks kujuneb turistikodude küsimus veelgi lahendamaks. Riigivanema töhuga toetuse abil alustas „Turismi Keskkorraldus Eestis“ möödunud suvel turistikodu ehitamist Vilsandis. See uus spetsiaalselt turistikodu jaoks ehitatud maja valmib eelolevaks suveks ja sinna paigutatakse kuni 24 mugavat voodit muu varustisega. Samuti valmib ka eelolevaks suveks Haanjas riigivanema toetusel Suur-Munamäe turistikodu 15—16 voodiga. Peale nende laienevad ka mujal teiste organisatsioonide korraldusel senised ööbimisvõimalused ekspeditsionistidele ja turistidele.

Olgu veel tähendatud, et eeloleval suvel „Turismi Keskkorraldus Eestis“ riigivanema toetusega alustab suurema ja ajanõudeile vastava turistikodu ehitamist Aegviidu Nelijärve mäe juurde.

Nii on meil turistikodude suhtes juba mõndagi tehtud. Ja kui asi sellise tempoga edasi läheb, siis peaks meil mõne aasta pärast see küsimus kodumaiste ekspeditsioonide ja turistide jaoks olema rahuldavalt lahendatud. Jääks ainult soovida, et meil kodumaised ekspeditsioonid leiaksid endile laialist kõlapinda.

Uus kalapüügiseaduse eelnõu.

A. MÄÄR.

Põllutöoministeriumis on juba teist aastat päevakorral praegu kehtiva kalapüügiseaduse uuendamine, mis kehtima pandud 1923. a. (RT 43 — 1923) ning osaliselt muudetud 1930. a. (RT 23 — 1930) ja 1934. a. (RT 27 — 1934).

Vajadus uue kalapüügiseaduse järele on peamiselt tingitud sellest, et praegukehtiva seaduse juures ei ole ette näha, et meie veed, eriti sise-

veed, rikastuksid kaladega, ning et praegu alaliselt arenevat kala vähenemist veekogudes suudetaks pidurdada.

Nii käib kehtiva kalapüügiseaduse § 2, mis kõlab järgmiselt: „Kui mitme omaniku päralt olevates vetes korralik kalastus selle tõttu kannatab, et üksikud püügiõiguse osanikud, kuigi ilma kalapüügiseadust rikkumata, ent liig sagedasti ja intensiivselt kalu püüavad ja kalade arv ning kalasaak selle tagajärjel vähenema hakkab, siis on Põllutöoministeeriumil õigus üksikute püügiosanikkude kaebuse põhjal vastava uurimise järele kalapüüki neis vetes ajutiselt kõigile püügiõiguse osanikkudele ära keelata jne. ... Põllutöoministeeriumil on õigus kalapüüki niisuguses veekogus ehk tema üksikutes osades sundmääruse läbi korraldada.

Seadus võimaldab veekogusid tervelt või osade viisi kõigil kasutada oma äranägemise järele ja alles mõne püügiõiguse omaniku kaebus annab võimaluse asjatundjate vahelesegamiseks. Kuivõrd asjatundlikult esineakse vastavate kaebustega, võib selle järgi otsustada, et praeguse olukorra juures peaks meie kõigi veekogude kohta olema välja antud püügi-määrused. Tegelikult aga selliste veekogude arv, mille kohta pandud kehtima püügimäärused, on võrdlemisi väike.

Uues kalapüügi-seaduse eelnõus selle vastu on veekogude majandamise algatus antud vahenditult riigi kätte. Sellest on näha, see on ka ette nähtud, et kalastamine võib toimuda ainult teatud kindlaks määratud piirkondades. Piirkondades ses mõttes, et kala, mida veekogust ratsionaalselt välja püütakse, on tegelikult ka kindlaks määratud piirkonnas üles kasvanud. Või teisiti öeldes, piirkond peab nii suur olema, et see kasvatab ratsionaalselt püütava kalahulga.

Samuti on seaduseelnõus ette nähtud terve rida teisi norme, mis igati peavad tagama meie kalanduse positiivset arenemist.

Seaduseelnõu elluviimise suurimaks takistuseks on senini olnud kalapüügi õiguse määramine. Kalapüük meres, Peipsi-Pihkva veekogudes on praegu vaba ja tasuta kõigile vabariigi kodanikele. Kõigis teistes veekogudes kuulub püügi-õigus vastava veeposa omanikule, s.o., kas riigile või kalapüügi õiguslikule omanikule. Uues seaduseelnõus erineb püügi-õigus sellelega, et kõigis teistes veekogudes, erand Võrtsjärv, kuulub kalapüügiõigus kaldaäärse maa omanikule.

Kalanduse seisukohalt lähtudes on õieti tähtis ainult veekogu, kus kala esineb, et seda majandada, liiatigi kui seaduseelnõus on ette nähtud, et kalapüügiõigusele vaatamata on kalapüük teostatav ainult kindlaks määratud püügi-piirkondades. See on võetud muidugi puhtvormiliselt, sest veekogude kasutamisel kasustajale, lähtudes puhtnimlikust seisukohast, ei tohiks olla ükskõik, kas ta kasustab oma veekogu ühiskonna või riigi päralt olevana.

Õigem vahest oleks seisukoht, et veekogud, mille kohta võib arvata, et nende omanduseks andmisel püügiõiguslikke on palju, jäetaks riigi valdusse ainukasutamiseks. Need oleksid meie suuremad järved ja jõed. Nii Kalanduskoja Nõukogu seisukohalt järvedes, alates 10 ha pindalaga, ning Narva, Pärnu (merest kuni Sindi paisuni) ja Emajões peaks kalapüügiõigus kuuluma riigile. Selle seisukoha põhjendamiseks võiks tuua alljärgneva arutluse:

1) Kalapüügiõiguse andmisel kaldaäärse maa omanikule suurenevad teatud määral ka maaomaniku tulud, olenevalt peamiselt veekogu osa suurusest.

2) Suurema veekogu juures oleksid kaldaäärse maa omanikud omanud suurema pindala vett.

3) Suuremate veekogude ääres asub suurem arv kaldaäärseid maaomanikke.

4) Järvi pindalaga üle 10 ha on Eestis ainult 291, alla 10 ha 1326.

5) Suuremaid jõgesid ainult 3.

Lähtudes sellest, et alates 10 ha on meil ainult 291 järve ning ainult kolm suuremat jõge, talitame õiglasemalt, jättes püügiõiguse nendes riigile, mitte eelistatavasse seisukorda seades kaldaäärse maa omanikke neile suuremate sissetulekuvõimaluste andmisega, kui seda saab enamik kaldaäärseid maaomanikke 1326 järvelt.

Kasvatuspäevast.

P. TURVASTE.

Ühingu „Kool ja Kodu“ ja Tartu „Koduse Kasvatuse Instituudi“ poolt Tallinnas 7. märtsil s. a. peetud kasvatuspäeva rohkearvuline kuulajaskond haridusministri kõnest alates kuni päeva õhtuse lõpuni järjekindlalt hõrenes — tavaline nähe säärastel päevadel. Sellest õpetust: ei maksa kongresse või päevi pidada pikkade ja arvukate referaatidega. Tuleks piirduda ennelõunase ajaga, koondades vaid paar-kolm referaati ühe peaküsimuse ümber. Siis jätkuks aega läbirääkimistele ning kuulajaskonna vaateid pääseks rohkem kuuldavale.

Käesoleval juhul pärastlõunased referaadid, olgugi et nad käsitlesid tähtsaid küsimusi, eemaldasid kasvatuspäeva mõttest.

Koolinõunik J. Grüntali tähelepandavale referaadile „Laste juhtimine hariduse saamisel“ oleks sobinud vastavat probleemi käsitav eripäev.

Kasvatuspäeva tuuma ja sisu tuleb otsida kolmest ennelõunasest referaadist, mida lühidalt nimetame:

1. Haridusministeeriumi Koolivalitsuse dir. O. J. Kiiseli referaat „Mida võiks Tallinna seltskond teha kasvatustöö alal.“
2. A. Elango ref. „Laste kasvatuslik seisukord tänapäeval.“
3. Mag. L. Kalling — Kanti ref. „Lastevanemad ja kodu kasvatajatena.“

Esimeses referaadis käsitleti seltskonna abi tähtsust ja vajadust koolide materiaalse külje edendamisel. Ei mainitud meetodeid, kuidas seltskonna huvi kooli vastu tõsta ja seltskonna isetegevust äratada. Referaadi peamõte — seltskonna huvi äratamine, maksku pealegi selle osa kohta, kes on küll suutelised midagi tegema kooli heaks, kuid pole huvi ega tahtmist näidanud. Tõsi on, et suur osa seltskonda, mõtleme lapsevanemaid, on ses asjas agarust näidanud kas või näit. erakoolide ja vähemusrahvuste õppeasutiste ülalpidamises, hoonete ehitamises jm.

Teises referaadis selgitati raskusi, mida sotsiaalsed nähted nagu perekonnaelu lõtvus, ühiskonna materialistlik korraldus ning tsiviilsatsiooni lõbus palg (kino näit.) esitavad kasvatusel.

Kasvatusliku probleemi käsitlemine sotsiaalse nähtena oli praeguses olukorras tarvilik, kus õpetajad sageli kipuvad unustama suuremaid probleeme, uppudes meetodiliste pisiküsimuste rägastikku. Kahjuks polnud referaadis kuigi palju tähelepanu pühendatud kirjeldatud takistuste leevendamisele: kuuldus isegi pessimismi kooli ja kodu kasvatusliku mõju kohta praegusaja kooliealise lapse juures. Arvestades kainelt olukorda, tuleks referendi arvates suunata peatähelepanu kahele teele:

1. Väikelaste pärast tuleks vanemate arusaamist ja teadmisi kasvatuses süvendada.

2. Kooliealise noorsoo pärast tuleks edendada noorsoo organiseerumist.

Kuid erilist tähelepanu väärrib referendi vaade kasvatuslikule eesmärgile — aidata kaasa jumalariigi idee teostamisele maakeral, mis olevat ühiskonna ideaaliks.

Läbirääkimistel tuli ilmsiks vähemalt poole kuulajaskonna elav poolehoid ühele tulisele kristlikku kasvatust kaitsvale sõnavõtule, milles esitati muuseumis kristlikult pedagoogilist vaadet inimese põlvnemise küsimuses. Kui arvestada kuulajaskonna enamiku suhtumist sellesse arenemisõpetust alavääristavasse tõlgitsusse ja kuulutatud tõesse, et inimeseks saamine on toimunud jumalavaimu sisendumisest, siis jääb vaid öelda: kui tulevikus hakatakse kristliku kasvatuses ideed teostama, milleks on tingimata tarvilik kiriku juhtivat osa koolisüsteemis, siis on kindel, et bioloogia, vähemalt selle osa — evolutsiooniteooria — jalamaid koolist kõrvaldatakse ja suurte loodusteadlaste Lamarcki, Darwini, Wallace'i, Haeckeli jt. nimed kooliseintelt maha kustutatakse ja, võib olla, nende teosed ära põletatakse. Kolmanda ref. peamõtteks oli konkreetsemate ülesannete määramine lastevanemaile kui kasvatajatele. Lähtudes perekonnaelu olusuhetest, et jõukamate ja kehvemate perekondade vanematel ei ole aega lastele olemiseks ja elamiseks — esimestel seltskondlike kohustuste ja erihuvide tõttu, viimastel igapäevase leivamure pärast, referent nõudis intensiivsemat kasvatuslikku mõjutamist lastevanemate poolt õige eeskujuga andmisega ja juhtis tähelepanu lapsevanemate halbadele eeskujudele ja kasu-
tuile kasvatuslikele võtetele.

Kõigis kolmes referaadis ja ka sõnavõttudes oli mõndagi vastastikku täiendavat ja toetavat, mispoolest kõiges olulisemas esines teatav ühtlus ja terviklus. Seetõttu päeva esimest poolt võib pidada õige tähelepanudavaks nähteks hariduselu sündmustikus. Selle päeva tähtsus olgu ERK-i vaateveerult lühidalt kokku võetud.

1. Näib, et hakatakse lähenema kasvatuslikule probleemile n.ö. „õigest otsast“, asetades esimeseks nõudeks kandva idee leidmise, mille varal kõikide kodanike kasvatamist võidakse koondada.

Mõistetakse, et rahvas kujutleb kasvatuses ülesandeid väga ebamääraselt (O. J. Kiesel), mida võiksime öelda ka osa õpetajaskonna kohta. On selge, et noorsookasvatus s.o. „sisseelamine ühiskonda“ (tarvitades mag. Elango väljendust) ehk kohanemine ühiskonnaga, on hõlpsam, mida kindlapiirdelisem on ühiskond ja mida tähtsamaks on saanud ühiskonna „sammaste“ põhimõtted.

Sellest järgneb vajadus selgitada kasvatuslikke eesmärgi (mis osale õpetajaskonnast näivad iseenesest selged olevat) ja koondada neid teatava põhiidee ümber. Kuid koolikasvatuse põhiideed ei saa tuletada

kristlikust ideest, millest siis deduktiivselt järeldatakse, arvestamata ruumi ja aega (s.o. kodumaa geograafilist asendit, Euroopa poliitilisi olusuhteid ja praegusaja ühiskonnaõpetusi), üksikuid kasvatuslikke eesmäärke. Kasvatust kandva põhiidee leidmiseks tuleb selgitada riiklikke ja rahvuslikke vajadusi, „missuguseid omadusi tahame näha rahva hulgas“ (O. J. Kiesel). Rahva iseloomu ja hingelise omapära tunnetamisele tulebki ehitada oma rahva-kasvatuslik süsteem, mille ideeks on arendada Eesti riigi ja eesti rahvuse püsimiseks vajalikke omadusi rahva seas.

Meie arvates see ajajärk, millal universalistlikud ideed olid kasvatuses määravad ja millal taotleti rahvusvaheliselt maksvat kasvatuslikku süsteemi, on möödumas. Kasvatuslikud eesmärgid pole enam idealistide-teoreetikute selgitada ja määrata, vaid need tuleb selgitada teaduslikult ja valida neist olukohasemaid.

2. Koolitöö kolme komponendi — kehalise, iseloomu kasvatus ja teadmiste õpetamise osatähtsuse hindamisel tunnustati tähtsaimaks kehaline kasvatus (O. J. Kiesel), teiselt poolt iseloomukasvatus (L. Raudkepp). Ülanimetatud kolm osa moodustavad haridustöö terviku, olles üksikult abstraktsioon, eraldatav ja tähelepandav vaid eriseisukohtadelt, seega nende hindamine vaevalt võib olla objektiivne. Seepärast kasvatuspäeval avaldatud hinnanguil on vaid see tähtsus, et juhivad tähelepanu seni väheviljeldud kehalisele ja iseloomukasvatusele. Ei või vastupidisesse äärmusse kalduda, asetades teadmisi väärtuste hinnangus viimasele astmele, sest eriti väikerahvastele on teaduslik haridus ja silmaringi avarus eluviitluseks tarvilik.

3. On juhitud tähelepanu sotsiaalsetele tingimustele, mis laastavalt mõjuvad kasvatuslike algrakukeste — perekondade kooselule ja ka soodustades kiiremat elukohavahetust, vähendab juurdumise võimalust koduümbrusse. Sotsiaalsete tingimuste arvestamine tähendab kasvatuses teostamist reaalsel pinnal.

4. Seltskonna isetegevuse äratamine haridustöö materiaalsete vahendite rikastamiseks (mängumurud, hooned, noorsooklubid) pole mõeldav ilma ideeliste huvideta. Huvi rahvahariduse, eriti kasvatuses vastu ei saa äratada erainitsiatiivi kartusega või koguni summutamisega. Seltskonna üldine osavõtt tõsiste kasvatusl. probleemide lahendamisest tähendab kultuuristumist; pöördumist reaalsetele vajadustele ja vabanemist pealiskaudsusest ning fassaadi tagaajamisest välismaa eeskujul.

5. Ja lõpuks võib lugeda kasulikuks ka seda tähelepanekut, et osa õpetajaskonda tegeleb veel praegugi maailmaparanduse mõtetega. Vahe eelmiste aegadelega on vaid selles, et nüüd julgemalt on end hakanud avaldama kristliku tee pooldajad, kuna varemalt oli märgata sotsialistliku tee pooldajaid. Arvame, et väikesel rahval ei tarvitse maailmaparanduse eest muretseda, nagu on asjatagi lootma jääda maailmaparanduse tõhusaid tulemusi ükskõik mis piiri tagant.

Mõelda oma riigile ja rahvusele ja tegutseda nende väärtuste heaks oleks igatahes õigem ja annaks kasvatuses mõttes vist paremaid tulemusi.

Kiri toimetusele.

ERK-i Toimetusele.

Teie ajakirjas nr. 1 on ära toodud J. Tandre artikkel, kus muuseas nõutakse ka „Mulkide Seltsi Tallinnas“ likvideerimist.

Jättes kõrvale põhimõttelise seisukoha, on artikkel mulkide suhtes rajatud arusaamatusele ja ebaõigetele andmetele. Viimaste õiendamiseks ja õiguse jaluleseadmiseks palun ruumi järgmistele ridadele.

1. Tallinna Linnavolikogus pole keegi etteheiteid teinud, nagu eelistatakse kusagil mulke (kõrvade järele), küll aga on üks võõrapärase nimega linnavolinik teinud etteheiteid, et teiste muude ühesuguste tingimuste juures eelistatakse *eestipärase nimedega* inimesi.

2. „Mulkide Selts“ ei ole ühelegi direktorile üldse soovitanud ühtki ametnikku, eriti veel sellepärast, et see mulk on.

3. „Mulkide Seltsi“ (mulkide koondise) põhikiri ei tunnusta üldse mingit poliitikat, eriti ka kratopoliitikat, ja kuna kusagil pole protokollitud mitte ühtegi põhikirjast kõrvalekaldumist, siis on säärane jutt aluseta.

4. Mulgid pole millalgi nõudnud, et mittemulgid Viljandist lahkuksid, eriti pole nad Viljandi tartlasest linnapea ja virulasest Viljandi Maavalitsuse esimehe vastu midagi ütelnud. Järelikult pole mulgid põhjust annud mulkide lahkumise nõudmiseks Tartust või mujalt. Tallinn pole aga siiski mõne maakonna linn, vaid pealinn, mille kohta ühe maakonna rahval enam õigusi pole kui teisel.

5. Ühe almanahhi ilmumine pole sugugi nii tähtis üritus, et selleks peab kaasa aitama Riigivanema või Kaitsevägede ülemjuhataja õnnistus, kuid käesoleval juhul on see siiski teisiti: nimelt on piltide äratoomiseks mõlematelt nõusolek saadud, kusjuures K. Päts on kahetsenud, et haiguse pärast saatesõna ei saa kirjutada, ja kui ta almanahhi sisuga oli tutvunenud, astus ta Mulkide Seltsi liikmeks.

Kuna faktid on osutunud ekslikkudeks, siis on ka järeldused ekslikud ja aluseta.

Julgen loota, et tulevikus, enne kui etteheiteid teha organisatsioonile, kelle liikmete hulgas muuseas on ka kõige suuremate teenetega eestlased, faktid enne kontrollitakse, et õigustatud pahameelt ära hoida.

J. Soots,

„Mulkide Seltsi Tallinnas“ juhatause esimees.

See kiri ei lükka ümber ERK-is nr. 1. artiklis „Kas föderatiivne Eesti?“ toodud põhimõttelisi seisukohti, ei õienda neid, koguni ei omista neile tähtsustki. Õiendaja tegeleb ainult asja vormilise küljega, minnes mööda ka tegelikkusest, mis oligi „Kas föderatiivne Eesti?“ kirjutamise põhjuseks.

Toimetus.

Ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: aastas Kr. 3.—, poolaastas Kr. 1.70.

Vastutav toimetaja *J. Tandre.*

Tegevtoimetajad: *Edg. Kant* ja *J. Tandre.*

Toimetuse liikmed: *H. Moora, Ed. Poom, Ed. Roos, E. Salurand.*

Väljaandja: *Tallinna Eesti Rahvuslaste Klubi.* Tallinn, Pärnu mnt. 10—16. Tel. 463-07.

R. Tohver & Ko trükk, Tallinnas, S. Tartu mnt. 49. 1937.

20 aastat koostööd rahvaga!

Ühisel koostööl rahvaga ETK on kahe aastakümne kestes kujunenud meie suurimaks kaubandus-tööstuslikuks ettevõtteks. Praegu on koondunud ETK ümber 183 tarvitajate- ja majandusühingut, 470 ühiskaupluse ja üle 40.000 liikmega.

Elava import-, eksport- ja sisekaubanduse kõval ETK-l töötab 12 omatööstuse kätitist, mis on rakendatud tööle rahva õiglaseks ja ajakohaseks teenimiseks.

See kõik on meie rahva ühine töövili, mis on aidanud mõjuvalt kaasa kõigi üldiseks hüvanguks.

20 aasta koostöö puhul täname kõiki lugupeetud kaastöölisi ja mõtteosalisi senise heatahtliku kaastöö eest ja loodame, et see veelgi süveneb.

Meie edaspidiseks püüdeks on jätkata ühisel jõul senist ärasehitavat tööd rahva päikesepaistelisema tuleviku loomiseks.

**Eesti Tarvitajate
Keskühisus.**